

2017 – פרשת טביעתו של רב"ט אילן יענקילביץ'

מאת: סגן אפרת מזרע, עוזרת ראש מדור הכשרות המפקדים והדין הבין-לאומי, בית הספר למשפט צבאי

במהלך פעילות גיבוש ופנאי שביקשו מפקדים לערוך לפני צוותים ביחידת מודיעין, בחודש יולי 2016, טבע למוות רב"ט אילן יענקילביץ' ז"ל. טביעתו התרחשה לאחר שמפקדיו אישרו לו להיכנס למאגר מים לא מוסדר, שלא נכח בו מציל או גורם מפקח אחר. בעקבות המקרה, הקצינים שנכחו במקום וכן רס"ן מהיחידה הועמדו לדין והורשעו בגין אחריותם למקרה.

רקע

ביום 24 ביולי 2016 יצאו שני צוותים מיחידה בחיל-המודיעין לפעילות מבצעית בת מספר ימים באזור אוגדת עזה. שני קצינים צעירים שפיקדו על הצוותים, סג"ם י' וסג"ם ק', נדברו ביניהם על עריכת פעילות פנאי לחיילים, כדרך להעלאת המוטיבציה שלהם, וכתגמול על עבודתם הקשה והמסורה, בזמן הפוגה שתוכננה ליום 27 ביולי 2016.

הקצינים פנו למפקדם במטה יחידתם, קצין בדרגת רס"ן. סג"ם ק' העלה בפניו את ההצעה, לערוך את הפעילות במאגר מים, סמוך לקיבוץ כיסופים, שם ביקר כשבועיים קודם לכן. בתחילה, המפקד שלל את ההצעה, מטעמי בטיחות ומשום שלא הכיר את המקום.

למרות שניתן היה לבכר פעילות אחרת, וחרף תשובתו של המפקד, סג"ם י' פנה גם הוא למפקד במטרה לשכנע אותו. סג"ם י' שטח בפני מפקדו את נימוקיו, והדגיש שמדובר במאגר מים שביקר בו בעבר, אליו מגיעות משפחות רבות, וכן כי החיילים ייכנסו למים רדודים בלבד.

עוד הדגיש סג"ם י', כי אין באזור שילוט האוסר על כניסה למים, וכי כל חייליו יודעים לשחות. נוכח טיעוניהם אלה השתכנע המפקד הבכיר והתיר את הפעילות, תוך הערה כללית בדבר הצורך לשים לב לחיילים.

מכתב האישום עולה, כי האירוע התרחש במהלך פעילות הפוגה, לאחר ששני הצוותים במדור	22
שתחת פיקודו של הנאשם, שבו מפעילות מבצעית בת מספר ימים באזור אוגדת עזה. תחילה, פנה	23
אחד ממפקדי הצוותים, סג"ם ק' לנאשם על מנת שיאשר את פעילות הפנאי במאגר המים, אך	24
הנאשם שלל את הרעיון על הסף, וזאת, כעולה מכתב האישום, משום שלא הכיר את המקום	25
ומטעמי בטיחות. חלף האמור, הנאשם הציע לערוך את פעילות הפנאי המתכוננת בבריכה בקיבוץ	26
גבולות. בבוקר יום הפעילות פנה מפקד הצוות האחר, סג"ם י' לנאשם וביקש כי יאשר את	27
הפעילות במאגר המים, בהטעימו כי שהה במקום כשבועיים קודם לכן, כי למקום מגיעות	28
משפחות, וכי אין במקום שילוט האוסר כניסה למים. עוד הוסיף כי כל החיילים יודעים לשחות,	29
וכי החיילים ייכנסו לאזורים הרדודים ולא לאזורים העמוקים שבמאגר. בעקבות האמור, אישר	30
הנאשם את הפעילות והנחה את מפקד הצוות, סג"ם י', לשים לב לחיילים מבחינה	31
בטיחותית". פרט לכך, הנאשם לא בירר האם מאגר המים מוסדר לרצחה; האם יש במקום מציל;	32

סג"ם יי הודיע לחיילים כי הם ייסעו למאגר המים, והנחה אותם להביא עימם בגדי ים. החיילים שוחררו באתר לפעילות הפנאי, מבלי שהועבר להם תדריך בטיחות. נוסף על כך, משנכנסו החיילים אל המאגר, הקצינים, מפקדי הצוותים, לא השגיחו על המתרחש. זאת, על אף שלא היה מציל או גורם הצלה אחר במקום.

בשלב מסוים, לאחר כניסת החיילים למאגר המים, נכנס רב"ט אילן יענקלביץ' לעומק המאגר והחל לטבוע. בתחילה, החיילים לא הבינו שחברם טובע, ומשזיהו את מצוקתו, לא עלה בידיהם לסייע לו. לאחר זמן קצר שבו אילן לא שב ועלה מעל פני המים, החלו החיילים בחיפושים אחריו.

משלא הצליחו החיילים לאתר את חברם, הוזעקו למקום כוחות שיטור והצלה, בסיוע צוללנים וצוות מיחידה 669 של חיל האוויר.

כשעה לאחר הדיווח על היעלמותו, בשעות הצהריים, נמשתה גופתו של רב"ט אילן יענקלביץ' ז"ל ממימי המאגר. צוותי החילוץ ניסו לבצע בו פעולות החיאה אך נאלצו לקבוע את מותו.

קישור לכתבה באתר YNET בקשר לפרשה

ההליך המשפטי

שלושת הקצינים המעורבים באירוע הועמדו לדין; הקצין בדרגת רס"ן ואחד הקצינים בדרגת סג"ם, הואשמו בעבירת גרם מוות ברשלנות; ואילו הקצין הנוסף בדרגת סג"ם הואשם בעבירת התרשלנות.

בית הדין הצבאי במחוז שיפוט מטכ"ל דן בעניינם של שלושת הקצינים, וציין כי העבירות שעברו נועדו מלכתחילה להזהיר ולהרתיע מפני התנהגות הכרוכה ביצירת סיכונים מיותרים שלא לצורך; מפני אדישות, חוסר אכפתיות וזלזול בחיי אדם.

בפסק הדין באה לידי ביטוי תפיסת אחריותם המיוחדת של מפקדים, הן בקשר לפעילות הצבאית הרגילה, הן בקשר לאירועים אחרים שיש להם קשר למסגרת הצבאית. נקבע, כי אחריות המפקד רחבה, וחלה גם על פעילות שהיא מחוץ לגדר התפקיד הרגיל, לרבות על פעילות שנערכת למטרות פנאי ובשעות של מנוחה והפוגה.

בית הדין הצבאי הדגיש את העובדה שבכל הנוגע למאגרי מים, ישנה היסטוריה של אסונות מצערים ודומים, המלמדת שמדובר במקור סיכון בעל סכנה מובנית. דבר זה הוסיף נופך של חומרה למעשי המפקדים, והבליט את הפגם החמור שנפל בהחלטותיהם ובמעשיהם.

בתוך כך הביע בית הדין ביקורת על כך שלא נערך תכנון מקדים או סיור מקדים ומתואם במקום; לא בוצעו תדרוכי בטיחות; לא ניתנו הנחיות בטיחות ברורות; לא נכתב תיק טיול או תיק סיור; לא ניתנה הנחייה ברורה בקשר לכניסה למים ולאיסור להיכנס לאזורי המים העמוקים; וכן לא נקבעה חלוקת אחריות בין המפקדים בשטח.

הקצין הבכיר, בדרגת רס"ן, הורשע על פי הודאתו בעבירה של גרימת מוות ברשלנות; סג"ם ק' הורשע על פי הודאתו בעבירה של התרשלנות וסג"ם י' הורשע גם הוא על פי הודאתו בגרימת מוות ברשלנות.

בבחינתם אם לאמץ את הסדרי הטיעון לעניין מידת עונשם של הנאשמים, השופטים דנו בענייניו של כל קצין בנפרד, לפי מידת אחריותו ולפי מידת השפעתו על אירוע הטביעה: הקצין הבכיר הורשע ונגזרו עליו שלושה חודשי עבודות צבאיות וכן מאסר על תנאי, בנוסף ניתנה המלצה על עיכוב קידומו; סג"ם י' נענש באופן דומה, כאשר לעונשו נוספה הורדה לדרגת טוראי, בשל מקומו המרכזי בשרשרת ההחלטות והאירועים שהובילו לתוצאה הקשה; ואילו סג"ם ק' נענש במאסר על תנאי ובהורדה לדרגת סמ"ר, שכן אמנם הייתה לו אחריות לאירוע, אך היא פחתה במשקלה מאחריותם של שני הקצינים האחרים.

סג"ם ק' וסג"ם י' סיימו את שירותם בצה"ל בעקבות האירוע.

חשיבות הפרשה

פרשת טביעתו של רב"ט אילן יענקילביץ' ז"ל היא אירוע מצער, המצטרף לאירועים קודמים שבהם קצינים התרשלו בשמירה על חיי פקודיהם.

פסק הדין מחדד, כי הפיקוד אינו אך ורק מקור סמכות, כוח, זכויות ושררה, אלא בראש ובראשונה מקור להטלת אחריות; כל כוחו של המפקד מוענק לו כדי לשאת באחריות זו כראוי;

עמד על כך אלוף יגאל אלון, בספרו "מסך של חול":

" המפקד בפועל, בכל דרגה שהיא, גם כשיש לו עוזרים לתפקידים שונים, נושא אישית באחריות הכוללת של יחידה או של המשימה שעליה הופקד. הוא אמנם רשאי ואף חייב להאציל מסמכותו לעוזריו ולמפקדי המשנה הסרים למשמעתו, על מנת שיבצעו עבודתם ביעילות ובאחריות מרובה ביותר, ועם זה מתוך עצם הטבע של תפקידו הוא הנהו אבי האחריות לכל המתרחש בתחומי סמכויותיו הלגיטימיות "

(אלוף יגאל אלון, מסך של חול, תשמ"ב, עמ' 100)

בנוסף, פרשת טביעתו של רב"ט יענקלביץ' ז"ל מלמדת שוב, על ההכרח שבלימוד פקודות הצבא. קריאת גזרי הדין בעניינם של הקצינים, לצד עיון בפקודות הצבא, מראה שהלקחים בנושא כניסה למאגרי מים נלמדו כבר בעבר ועוגנו בפקודת המטכ"ל 33.0139 "סיורים, טיולים יחידתיים במקומות אזרחיים, רחיצה בים, בנהרות ובבריכות שחייה".

ביום 11 במארס 2019 התייחס לכך גם הרמטכ"ל, רא"ל אביב כוכבי, אגב נסיבותיו של אירוע טביעה אחר. בדבריו נאמר:

"לאחרונה התרחשו בצה"ל אירועים שאינם עולים בקנה אחד עם אחריותנו וחובתנו. האחריות לחיי אדם מגולמת במקצועיות ובדייקנות, באופן שבו אנו ניגשים ביסודיות לכל ביצוע, לכל משימה, קטנה או גדולה, בשגרה או במלחמה. האחריות לחיי האנשים כרוכה בהכנות יסודיות המבוססות על פקודות הצבא ועל הנחיותיו המקצועיות.

הפקודות הן ביטוי לניסיון וללקחים שנצברו לאורך שנים, והן מהוות את תמרורי האזהרה בדרכה של היחידה. כל מי שאינו מקיים אותן - כאילו דוחה את ניסיון העבר ומתעלם מתמרור המצביע על עיקול חד בדרכו, או מזהיר מפני צומת סואן. אם הפקודות הן תמרורי אזהרה, ההוראות המקצועיות הן המצפן וחובה למלא אותן כשם שחובה לעקוב בניווט אחרי מחוג המצפן."

מדוע בחרתי בנושא?

בתפקידי במדור הכשרת המפקדים והדין הבין-לאומי, אני עוסקת במתן הכשרה בתחום אחריות המפקדים בכלל ובצה"ל בפרט.

לעיתים, נדמה שתוכן זה אמור להיות שגור לכל מפקד באשר הוא, אולם בפועל, לא פעם חלוף הזמן משכיח לקחים חשובים. הדיונים בהרצאותינו מלמדים שוב ושוב על ההכרח ללמוד, לשנן, ולהטמיע את לקחי העבר - והכל לשם שיפור העשייה הפיקודית בעתיד.

בעיניי, החשיבות בהטמעת הלקחים, מחייבת גם אותנו, קציני המשפטים האמונים על הכשרה והדרכה, לעשות את מלאכתנו על הצד הטוב ביותר, מתוך שליחות ומתוך שותפות עם המפקדים.

כחלק משאיפה זו, בחרתי להעמיק באחד האירועים שקרו אך לאחרונה, ולכתוב עליו חיבור קצר, בתקווה שיהיה בו גם כדי לסייע לקהל המפקדים בצה"ל.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- מט/611/17 התובע הצבאי נ' סג"ם י'
- מט/194/17 התובע הצבאי נ' רס"ן ר'
- יוחאי עופר "טביעת החייל בדרום: שלושה מפקדים יודחו מצה"ל" **מקור ראשון** (כתבה מיום 20 בספטמבר 2016); <https://www.makorishon.co.il/nrg/online/1/ART2/829/669.html>
- דברי הרמטכ"ל רא"ל אביב כוכבי בנושא אחריות מפקדים מיום 11 במארס 2019: <https://www.youtube.com/watch?v=OFJxTubOaRA&feature=youtu.be>